

Γιώργος Σεφέρης, *Ημερολόγιο Καταστώματος, Γ*, Introduction - traduction - commentaire par Christos Papazoglou, Παρίσι, Publications Langues' O, 2002, σελ. 383.

Η ποίηση του Γιώργου Σεφέρη αποτελεί σημείο αναφοράς στα νεοελληνικά γράμματα και εξακολουθεί να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον της έρευ-

νας, της λογοτεχνικής κριτικής αλλά και διαφόρων μεταφραστικών προσπαθειών. Ένα από τα θέματα που σχετίζονται με την ποίηση του Σεφέρη είναι το κυπριακό βίωμά του όπως αποτυπώνεται στη συλλογή ποιημάτων που αφιερώνεται «Στον Κόσμο της Κύπρου, Μνήμη και Αγάπη». Ο Σεφέρης επισκέφτηκε για πρώτη φορά την Κύπρο το 1953 και, κατόπιν, το 1954. Καρπός των δύο πρώτων επισκέψεών του στο νησί ήταν η έκδοση τον Δεκέμβριο του 1955 της συλλογής με τίτλο *Κύπρον, ού μ' εθέσπισεν ...* δανεισμένο από στίχο της Ελένης του Ευριπίδη. Ο ίδιος γράφει: «Τα ποιήματα της συλλογής αυτής [...] μου δόθηκαν το φθινόπωρο του '53 όταν ταξίδεψα πρώτη φορά στην Κύπρο. Ήταν η αποκάλυψη ενός κόσμου και ήταν ακόμη η εμπειρία ενός δράματος που, όποιες και να 'ναι οι σκοπιμότητες της καθημερινής συναλλαγής, μετρά και κρίνει την ανθρωπιά μας».¹ Ο Σεφέρης άλλαξε αργότερα τον τίτλο της συλλογής σε *Ημερολόγιο Καταστώματος, Γ*.

Στο πλαίσιο του ενδιαφέροντός του για την ποίηση του Γιώργου Σεφέρη και ειδικότερα για τα κυπριακά του ποιήματα εντάσσεται και η νέα σχολιασμένη μεταφραστική απόπειρα στα γαλλικά του *Ημερολογίου Καταστώματος, Γ* από τον Χρήστο Παπάζογλου. Η έκδοση είναι δίγλωσση και διαρθρώνεται σε τρία μέρη: το εισαγωγικό σημείωμα, την έκδοση της ποιητικής συλλογής μαζί με τη μετάφρασή της και, τέλος, ένα τμήμα σχολίων για καθένα από τα ποιήματα της συλλογής. Η έκδοση αυτή, όπως μας πληροφορεί ο συγγρ., είναι αποτέλεσμα σεμιναρίου που έκαμνε στο Παρίσι, στο γαλλικό πανεπιστήμιο όπου διδάσκει από δεκαετίες (στη Σχολή Ανατολικών Γλωσσών). Ο σκοπός του πονήματος αυτού είναι διδακτικός, και για τον λόγο αυτό θεωρεί σκόπιμο ο συγγρ. να πληροφορήσει τον γαλλόφωνο αναγνώστη του με στοιχεία ιστορικά, πολιτικά και λογοτεχνικά που ίσως του διαφεύγουν.

Στην εισαγωγή, η συλλογή τοποθετείται σε έναν ευρύτερο ιστορικο-πολιτικό καμβά, που σύμφωνα με τον συγγρ. επηρεάζει, καθορίζει και παράλληλα εξηγεί τη σεφερική ποίηση, από το *Μυθιστόρημα* ως το *Ημερολόγιο Καταστώματος, Γ*. Θεωρεί δηλ. ότι το ποιητικό έργο του Σεφέρη εμφανίζεται σε μια εποχή κατά την οποία η σκιά της μικρασιατικής καταστροφής οδηγεί την ελληνική κοινωνία σε ιδεολογικό αδιέξοδο. Ο συγγρ. υποστηρίζει ότι το *Ημερολόγιο Καταστώματος, Γ* σηματοδοτεί τη μετάβαση σε μια «προοπτική βασισμένη τόσο στον μύθο όσο και στην πραγματικότητα, μια προοπτική που παραμένοντας ουσιαστικά ανθρωπιστική, δηλαδή σε συμφωνία με την παράδοση του ελληνικού πολιτισμού όλων των εποχών, επιτρέπει ταυτόχρονα να επαναλειτουργήσουν οι μεγάλοι μύθοι του ελληνισμού, που είχαν παραλύσει από το 1922, και να αναπροσανατολιστεί η ελληνική πολιτική». Όπως υποστηρίξαν και άλλοι

1. Σημείωση του Σεφέρη στο *Ημερολόγιο Καταστώματος, Γ*, Ποιήματα, Αθήνα, Ίκαρος, ²⁰2000, σσ. 335-336.

κριτικοί, η συλλογή αυτή μοιάζει να προσπερνάει το θέμα του νόστου και να προσγειώνεται στην ανάγκη προσαρμογής σε μια νέα πραγματικότητα.

Η μετάφραση επιθυμεί να ακολουθήσει πιστά το ελληνικό κείμενο. Συγκεκριμένα, δηλώνει ότι φιλοδοξεί να μην απομακρυνθεί καθόλου από το σεφερικό κείμενο και παράλληλα να το σχολιάσει με τον τρόπο των κλασικών κειμένων, έχοντας ως πρότυπο την έκδοση των τριών τόμων του *Αγαμέμνονα* του Αισχύλου από τον Eduard Fraenkel ή την έκδοση των *Βακχών* του Ευριπίδη από τον E. R. Dodds.

Ακόμη και σε επίπεδο μεταφραστικό, το κείμενο προσπαθεί να μη λειτουργήσει «νοσταλγικά», αλλά να παραμείνει και να επιμείνει σε μια ρεαλιστική απόδοση, ακολουθώντας κατ' αυτό τον τρόπο ανάλογες τάσεις στη μεταφραστική θεωρία. Αυτό το κατορθώνει σε μεγάλο βαθμό, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο συγгр. φαίνεται να προβαίνει σε κάποιες επεξηγηματικές μάλλον παρά παραφραστικές μεταφράσεις. Όπως δηλώνει και στην εισαγωγή του, ο κύριος στόχος του είναι να αποδώσει πιστά το πρωτότυπο σε σωστά γαλλικά. Αναρωτιόμαστε, ωστόσο, αν είναι «προς τιμήν της μετάφρασης», όπως σημειώνει ο Walter Benjamin σχετικά με την ποιητική μετάφραση, «να λέει ότι διαβάξει σαν να είχε γραφτεί σε αυτή τη γλώσσα το πρωτότυπο».² Με την έννοια αυτή ο μεταφραστής δεν είναι απλώς ένας αναλυτής που εξετάζει τη γλώσσα από μια ασφαλή απόσταση αλλά ένας συνομιλητής που εμπλέκεται στον λόγο όπως και ο ποιητής. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι ο συγгр. μεταφράζει ποίηση από τη μητρική του σε μια ξένη γλώσσα, και αυτό γιατί στη διαδικασία αυτή επιδιώκει τόσο την ορθότητα της ξένης γλώσσας όσο και το να αποδώσει πιστά το κείμενο της μητρικής του γλώσσας. Έτσι προσπαθεί να κάνει ακόμα πιο οικεία την πρωτότυπη γλώσσα, ενώ ίσως θα ήταν πιο αποκαλυπτικό να ανοιχτεί στο εγχείρημα να κάνει τη γλώσσα του πρωτοτύπου να υποστεί αλλαγές, να καταστεί ανοικεία. Το ζήτημα τελικά είναι η ίδια η γλώσσα της μετάφρασης ως ένας νέος λόγος.

Στο επίπεδο των σχολίων θα λέγαμε πως ο συγгр. αποδεικνύεται συνεπής με τη φιλοδοξία του να ακολουθήσει τον τρόπο της κλασικής φιλολογίας. Ο σχολιασμός είναι πραγματολογικός και διεκπεραιωτικός, καθώς σχολιάζονται λεπτομερειακά ο τίτλος των ποιημάτων, φράσεις και λέξεις. Αυτό όμως που φαίνεται να λείπει είναι η προσωπική φωνή του σχολιαστή-μεταφραστή.

Τέλος, αξίζει να αναφέρουμε ότι η έκδοση φαίνεται να αναγνωρίζει την πορεία της συλλογής και γενικότερα της σεφερικής ποίησης μέσα στις γραμματολογικές σπουδές και παρέχει στο τέλος της εισαγωγής της μια «Μικρή Βιβλιογραφία». Περιλαμβάνει τίτλους μελετών για τον Σεφέρη, την εργογραφία του, βιβλιογραφικές ενδείξεις για την αλληλογραφία

2. Walter Benjamin, *Illuminations*, N. Υόρκη, Schocken, 1968, σ. 79.

του, τις μεταφράσεις και τις δίγλωσσες εκδόσεις, γενικά μελετήματα σχετικά με την ποίησή του, συλλογικούς τόμους και περιοδικά αφιερωμένα στον ποιητή και τέλος συγκεκριμένες μελέτες για το *Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ*. Έτσι, επιβεβαιώνεται και πάλι ο διδακτικός χαρακτήρας του έργου.

Η έκδοση αυτή αποτελεί μια αξιοσημείωτη συμβολή στη διάδοση της σεφερικής ποίησης στο εξωτερικό και συνιστά ένα εγχειρίδιο για αναγνώστες που ανακαλύπτουν το ενδιαφέρον της ελληνικής και ιδιαίτερα της σεφερικής ποίησης. Παράλληλα, ο Χρ. Παπάζογλου είναι συνεπής σε σχέση με τους στόχους που θέτει εξ αρχής και παρουσιάζει μια δουλειά ευσυνείδητη και μεθοδική. Δεν θα μπορούσαμε να πούμε πως το βιβλίο συνιστά μια διεισδυτική κριτική για το έργο του Σεφέρη. Δημιουργεί, ωστόσο, έναν ορίζοντα προσδοκιών για περισσότερες ανάλογες προσπάθειες και σε άλλες γλώσσες.

Θεσσαλονίκη

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΕΥΘΥΜΙΟΥ